

Dr. sc. Borislav Petrović, akademik profesor emeritus

Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu

Prof. Sanin Čolić, MA iur.

EFIKASNOST ZAŠTITNIH MJERA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

Sažetak: U Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim drugim zemljama, nasilje u porodici se tretira kroz pravne i institucionalne mehanizme kako bi se osigurala zaštita žrtava i sankcionirali počinitelji. Da se radi o ozbiljnom problemu, pokazuju i statistički podaci koji govore da je 47% žena u Bosni i Hercegovini tokom života iskusilo neki oblik nasilja, dok je u posljednjih godinu dana nasilje u porodici doživjelo 12% ispitanica. Zaštita žrtava nasilja u porodici je veoma važna i treba da bude prioritet svih relevantnih institucija i organizacija. Policija predstavlja dio formalnog sistema odgovornog za istragu i krivično gonjenje slučajeva nasilja u porodici, koji su prijavljeni relevantnim institucijama i koji predstavljaju krivična djela prema nacionalnom zakonodavstvu. Predmet istraživanja ovog rada je efikasnost policijskih poslova u suzbijanju nasilja u porodici te analiza primjene zaštitnih mjera. Kroz rad ćemo obraditi postupanje policijskih službenika po prijavama nasilja u porodici, podnošenje zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera te provođenje zaštitnih mjera, uključujući procjenu ugroženosti žrtve. Krajnji cilj ovog istraživanja jeste utvrditi da li i na koji način propisane zaštitne mjere u skladu sa Lex specialis Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici utiču na počinitelje krivičnih djela, odnosno kako i na koji način štite žrtvu. Na koncu želimo utvrditi da li su zaštitne mjere efikasne, da li je sankcija u slučajevima kršenja izrečenih zaštitnih mjera od strane suda adekvatna ili ih je potrebno mijenjati, modificirati i dalje nadograđivati.

Ključne riječi: Nasilje u porodici, zaštitne mjere, policijski službenici, procjena ugroženosti žrtve, sigurne kuće, multisektorski odgovor.

Uvod

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je 2002. godine dala sveobuhvatnu definiciju nasilja gdje stoji da je nasilje "namjerno korištenje fizičke snage i moći prijetnjom ili akcijom prema samome sebi, prema drugoj osobi, ili prema grupi ljudi ili čitavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenosti ili deprivacijom."¹ Istanbulska konvencija predstavlja prvi pravno obavezujući akt Vijeća Europe u oblasti sprječavanja i borbe protiv nasilja nad ženama kao i nasilja u porodici.²

U posljednjim decenijama, nasilje u porodici prepoznato je kao ozbiljan društveni problem i oblik kršenja osnovnih ljudskih prava, kako u Bosni i Hercegovini, tako i na globalnom nivou. Kao odgovor na ovaj problem, usvojeni su brojni međunarodni dokumenti koji ne samo da definiraju nasilje u porodici, već ga i zabranjuju, obavezujući države da poduzmu konkretne mjere za sankcioniranje počinitelja.

Da bi osigurale zaštitu žrtava i odgovarajuće kažnjavanje počinitelja, države su bile primorane prilagoditi svoje zakonodavstvo. Ovo je uključivalo inkriminaciju nasilja u porodici³ kroz zakonske odredbe i propisivanje odgovarajućih sankcija za takva djela. Time su osigurani pravni mehanizmi koji omogućavaju efikasnu zaštitu i prevenciju nasilja.

Europski sud za ljudska prava (ESLJP) zauzeo je stav da su države dužne osigurati efikasan pristup pravdi žrtvama nasilja u porodici. Sud je obrazložio da "efikasno poštovanje ličnog ili porodičnog života obavezuje [države] da učine ovo sredstvo zaštite dostupnim na efikasan način."⁴ Sud je 2009. godine prvi put donio presudu da je rodno zasnovano nasilje oblik diskriminacije, u skladu s Europskom konvencijom o ljudskim pravima.⁵

Bosna i Hercegovina, kao i mnoge države, posvetila je pažnju ovoj oblasti usvajanjem zakona i politika koje su usklađene s međunarodnim standardima, uključujući Istanbulska konvenciju i druge relevantne pravne akte. Unatoč tome što je nasilje u porodici inkriminirano, mnogi problemi sa kojima se žrtve suočavaju i dalje ostaju neriješeni. Predmet ovog istraživanja je efikasnost zaštitnih mjera koje u slučajevima nasilja u porodici predlažu policijski službenici, kao i njihova efikasnost u preveniranju nasilja u

¹ Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) – "Definicija i vrste nasilja u porodici" u <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/> pristupljeno: 15.11.2024.

² Istanbulska konvencija je stupila na snagu 01. avgusta 2014. godine, nakon što je istu ratificirala Andora, 22. aprila 2014. godine, kao deseta zemlja članica Vijeća Europe. Istanbulska konvencija je prvi međunarodni ugovor koji se specifično bavi prevencijom i zaštitom žena i djevojaka od nasilja i zlostavljanja. Konvenciju je do aprila 2024. godine potpisalo 46 država članica Vijeća Europe (zemlje EU i izvan EU), a 34 zemlje su je ratificirale. <https://arsbih.gov.ba/istanbulska-konvencija/> pristupljeno: 15.11.2024.

³ "Porodica se uglavnom definiše kao osnovna društvena ćelija i kao jedna od najsloženijih društvenih grupa", Traljić, N., Bubić, S. (2001). Porodično pravo. Magistrat, Sarajevo, str. 17.

⁴ Europski sud za ljudska prava, Airey protiv Irske, 9. oktobar 1979. godine, 32 Eur Ct HR Ser A (1979.): [1979.]

² E.H.R.R. 305, u paragrafu 13;

⁵ Europski sud za ljudska prava, Opuz protiv Turske, 9. juni 2009. godine, aplikacija br. 33401/02;

porodici. Nasilje u porodici se može smatrati i rodno zasnovanim nasiljem, s obzirom na to da su žrtve uglavnom žene, čemu svjedoče rezultati brojnih istraživanja i izvještaja.

Nasilje u porodici je jedan od najvećih izazova bosanskohercegovačkog društva s obzirom na brojne riziko faktore, koji doprinose održavanju i intenziviranju nasilja u porodici.

Problematika ovog istraživanja jeste utvrditi da li i na koji način propisane zaštitne mjere u skladu sa Lex specijalis Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici utiču na počinitelje krivičnih djela i kako i na koji način štite žrtvu. Naše istraživanje usmjereno je na utvrđivanje da li se zaštitne mjere doživljavaju samo kao 'slovo na papiru' ili imaju efektivnu ulogu u suzbijanju nasilja u porodici.

Nadalje, zanimalo nas je koliko je efikasna uloga preventivnog rada policijskih službenika, kao prve stepenice krivično pravnog sistema, u suzbijanju ove pošasti.

Na koncu želimo utvrditi da li su dovoljne zaštitne mjere ili ih je potrebno mijenjati, modificirati i dalje nadograđivati. Cilj istraživanja u okviru ovog rada je da se istraži i ispita ekonomska analiza zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici.

Ustav Federacije BiH⁶ garantira zabranu diskriminacije na osnovu spola, kao preduslov za prevenciju nasilja nad ženama, a dodatno su na nivou entiteta usvojeni brojni akti kojima se implementiraju načela sadržana u Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH⁷ i Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH.⁸ Ova dva zakona inače predstavljaju okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim osobama u BiH i uređuju sistem zaštite od diskriminacije, između ostalog, na osnovu spola. Pored ovih zakona, Porodični zakon FBiH⁹ zabranjuje nasilje u porodici, a Krivični zakon FBiH¹⁰ (u daljem tekstu: KZ FBiH) inkriminira nasilje u porodici, kao i niz drugih krivičnih djela, koja jesu definirana na rodno neutralan način, osim onih djela koja se po svojoj prirodi mogu odnositi samo na žene kao oštećene, ali daju osnovu i za procesuiranje počinitelja i zaštitu oštećenih u smislu nasilja na osnovu spola. Ovim se stvara okvir za opću prevenciju nasilja nad ženama, između ostalih krivičnih djela.

⁶ "Službene novine FBiH", br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 - Amandmani II-XXIV, 13/1997 - Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 - Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 - Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 - Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 - ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 - Amandman LXXXVIII, 63/2003 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 - Amandmani XCV-CII, 32/2007 - ispr., 20/2004 - Amandmani CIII i CIV, 33/2004 - Amandman CV, 71/2005 - Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 - Amandman CVI, 88/2008 - Amandman CIX, 79/2022 - Amandmani CX-CXXX, 80/2022 - ispr. i 31/2023 - Amandman CXXXI.

⁷ Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službene novine BiH“, br. 59/09 i 66/16).

⁸ Zakon o ravnopravnosti spolova BiH - prečišćeni tekst („Službene novine BiH“, br. 32/10)

⁹ Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05, 41/05)

¹⁰ KZ FBiH („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11).

1. VRSTE I SVRHA ZAŠTITNIH MJERA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

1.1. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

Ovaj zakon predstavlja *lex specialis* i sadrži odredbe materijalne i procesne prirode. Ovim zakonom uređuje se zaštita od nasilja u porodici, pojam porodice i nasilja u porodici, vrsta i svrha zaštitnih mjera za osobe koje su počinile radnje nasilja u porodici, način i postupak izricanja zaštitnih mjera, zaštita žrtve od nasilja u porodici, međusobna povezanost svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u porodici i druga pitanja od značaja za zaštitu od nasilja u porodici.

U procesnom smislu ovaj zakon propisuje poseban postupak za izricanje zaštitnih mjera, koji je, u pravilu, hitan te utvrđuje mjesnu nadležnost općinskog suda (prekršajno odjeljenje) za razmatranje zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, donošenje rješenja o izricanju zaštitnih mjera kao i druge poslove u skladu sa odredbama ovog zakona. Nasilje u porodici prisutno je u svim zemljama svijeta bez obzira na njihovu demokratsku tradiciju, ekonomsku snagu, stepen obrazovanosti ili kulturu. Radi se o globalnoj pojavi koja je prisutna u svim društvima svijeta i predstavlja svaki oblik fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja ili prijetnji takvim nasiljem kojem se izlaže neki od članova porodice.

Subjekti zaštite dužni su bez odlaganja obezbijediti hitno rješavanje predmeta nasilja u porodici, vodeći računa da su interes i dobrobit žrtve prioritet u tim postupcima, a naročito ako je žrtva dijete, starije osoba, osoba sa invaliditetom i osoba pod starateljstvom. Dijete je žrtva i ukoliko je bilo prisutno prilikom vršenja nasilja prema drugom članu porodice, iako radnje nasilja nisu poduzete prema njemu. Zaštitu, pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici dužni su pružiti pripadnici Ministarstva unutarnjih poslova, tužiteljstvo, centri za socijalni rad, odnosno službe socijalne zaštite, zdravstvene i obrazovne ustanove i nadležni sud.¹¹

1.2. Zaštitne mjere

Počiniteljima nasilja u porodici mogu se izreći sljedeće zaštitne mjere¹²: 1) udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, 2) zabrana približavanja žrtvi nasilja, 3) zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju, 4) obavezan psihosocijalni tretman, 5) obavezno liječenje od ovisnosti i 6) privremeno lišenje slobode i zadržavanje.

Svrha zaštitnih mjera je osiguravanje nužne zaštite zdravlja i sigurnosti osoba izloženih nasilju, sprječavanje nasilja u porodici te poduzimanje efikasnih mjera preodgoja i liječenja nasilnih osoba.

Veoma bitno je napomenuti da se zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana provodi u centrima za mentalno zdravlje,¹³ dok mjera obaveznog liječenja od ovisnosti od

¹¹ Helsinški parlament građana Banjaluke: Pojam i primjena zaštitnih mjera za zaštitu žrtava nasilja u porodici i porodičnoj zajednici.

¹² Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH

¹³ Pravilnik o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelaca nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 63/17)

strane zavoda za liječenje bolesti ovisnosti,¹⁴ a ostale četiri mjere provode se od strane policije.¹⁵ Praćenje provedbe svih zaštitnih mjera u obavezi je centara za socijalni rad. Multisektorski odgovor zahtijeva da svi navedeni subjekti postupaju u skladu sa navedenim Pravilnicima.

2. EFIKASNOST ZAŠTITNIH MJERA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

Zaštitne mjere propisane Zakonom o zaštiti nasilja u porodici predstavljaju djelotvoran pravni mehanizam čiji osnovni cilj je da u što hitnijem roku i na što djelotvorniji način zaštiti žrtve nasilja u porodici.

Navedenim Zakonom propisan je način hitnog postupanja nadležnih organa u postupku od podnošenja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera pa sve do njihovog izricanja od strane nadležnog suda. U cilju postizanja efikasnosti zahtijeva se racionalnost koja predstavlja opći princip djelovanja, koji se ispoljava kroz maksimalan učinak i minimalan utrošak, odnosno koja podrazumijeva korištenje postojećih kapaciteta kako bi se ostvarili što bolji rezultati.¹⁶

Efikasnost sistema zaštite žrtava nasilja u porodici ogleda se u ostvarivanju načela hitnosti i djelotvornosti u ovom postupku, pri čemu se poštuju osnovni principi zakonitosti i zaštite žrtava nasilja u porodici od daljnjeg postupanja počinitelja. Načelo zakonitosti znači da organi koji postupaju u upravnim stvarima rješavaju na osnovu zakona i drugih propisa.¹⁷ Efikasnost je tipičan princip upravljanja koji se u suštini sastoji od održavanja dobrog odnosa između resursa koji se koriste i rezultata koji se postižu.¹⁸

Sa aspekta žrtve efikasnost provođenja postupka izricanja zaštitnih mjera odnosno njegova prednost u odnosu na druge sudske postupke jeste hitnost u postupanju na način da su rokovi za podnošenje i izricanje mjera zaštita propisani u satima. To znači da žrtva nasilja u konkretnom slučaju u najkraćem roku bez dodatnih troškova, učestvuje u postupku, a u slučaju opravdanosti podnesenog zahtjeva sud u najkraćem roku donosi mjeru kojom se postiže i svrha vođenja postupka odnosno na navedeni način žrtva nasilja u porodici je zaštićena.

Kada je u pitanju podnošenje zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera predmetno je regulirano članom 17. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici na način da zahtjev za izricanje zaštitne mjere nadležnom sudu podnosi policijska uprava. Izuzetno, zahtjev može podnijeti i tužiteljstvo kada za to postoje opravdani razlozi.

¹⁴ Pravilnik o načinu i mjestu provođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu, opojnim drogama ili drugim psihotropnim supstancama počinitelja nasilja u porodici policije („Službene novine Federacije BiH“, broj 99/15).

¹⁵ Pravilnik o provođenju zaštitnih mjera iz nadležnosti policije („Službene novine Federacije BiH“, br. 19/14 i 95/18).

¹⁶ Nikolajev, A. (2020). Uvod u ekonomsku analizu prava s teorijskim konceptima i ekonomskim principima u pravu. Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, str. 35.

¹⁷ Lilić, S. (2014). Upravno pravo Upravno procesno pravo. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 447

¹⁸ Lilić, S. (2011). Evropsko upravno pravo. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 79

Sa aspekta efikasnosti izricanja zaštitnih mjera, predmetno se ogleda u tome da je policijska uprava obavezna za svaki prijavljeni slučaj nasilja u porodici podnijeti zahtjev za izricanje zaštitne mjere nadležnom sudu u roku od 12 sati od saznanja za radnje nasilja.

Uz zahtjev se prilažu prikupljeni dokazi i obavezno izvod iz službene evidencije ukoliko je ta osoba bila prijavljivana za slučajeve nasilja u porodici. Zahtjev za izricanje zaštitnih mjera podnosi se nadležnom sudu prema mjestu na čijem području žrtva nasilja ima prebivalište ili boravište.

Imajući u vidu naprijed navedeno, a sa aspekta efikasnosti zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici, bitno je istaći da policijski službenici u provedbi svojih radnji postupaju u skladu sa odgovarajućim odredbama Pravilnika o načinu provođenja zaštitnih mjera za počinitelja nasilja u porodici koji su u nadležnosti policije,¹⁹ Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja u porodici nad ženama i nasilja u porodici²⁰ koje se odnose na ta pitanja. Podnošenjem zahtjeva za izricanje zaštite mjere policijski službenik je dužan nadležnom tužiteljstvu podnijeti krivičnu prijavu ako postoje osnovi sumnje da je počinitelj nasilja počinio i krivično djelo iz člana 222. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine.

U toku provođenja zaštitnih mjera policijski službenici su dužni da poštuju integritet i dostojanstvo žrtve nasilja i njene porodice putem pravilnog, zakonitog i senzibiliranog pristupa žrtvi nasilja i pri tome naročito voditi računa o fizičkom, zdravstvenom i psihičkom stanju žrtve nasilja i dati doprinos u očuvanju zdravog i harmoničnog života unutar porodice, sigurnosti njenih članova i postizanju uvjeta potrebnih za pravilan odgoj i razvitak djece i maloljetnika. Postupanjem na navedeni način, osim svrhe koja je propisana Zakonom o zaštiti nasilja u porodici, ostvaruje se efikasnost i svrha navedenog zakona iz razloga što policijski službenici postupaju u skladu sa naprijed navedenim načelima a koja predstavljaju efikasno i ekonomično djelovanje i postupanje. U navedenom postupku nesporna je svrha zaštite žrtve nasilja u porodici ali iz načela koja su propisana u navedenom postupku nesporno proizilazi da se na ovakav način postupa krajnje efikasno i ekonomično kako sa aspekta policijskih službenika koji provode postupak tako i sa aspekta žrtve nasilja u porodici, čime se ostvaruje svrha izricanja mjera zaštite žrtve nasilja u porodici kako je to naprijed navedeno.

Policijski službenici će težiti da svojim profesionalnim postupanjem prema žrtvi nasilja i počinitelju nasilja doprinesu opće društvenoj osudi nasilja i razvoju javne svijesti da počinjeno nasilje u porodici predstavlja ozbiljne kažnjive radnje za koje je utvrđena krivična odgovornost prema Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine.

Policijski službenik je dužan u toku provođenja zaštitnih mjera ostvariti saradnju sa nadležnim organom starateljstva radi zbrinjavanja žrtve nasilja u nadležnu sigurnu kuću u slučajevima predviđenim ovim pravilnikom sa zahtjevom da i taj organ, u okviru svoje nadležnosti, pomogne u rješavanju tog pitanja.

Također, sa aspekta efikasnosti zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici, ali prije svega zaštite žrtve nasilja u porodici, bitno je napomenuti hitnost i efikasnost postupanja. Policijski službenik koji zatekne počinitelja nasilja u kršenju zaštitne mjere ili u okolnostima koje upućuju na namjeru kršenja zaštitne mjere ili koji zaprimi dojavu ili prijavu žrtve nasilja ili druge osobe o ponašanju počinitelja nasilja kojim se krši zaštitna

¹⁹ "Službene novine Federacije BiH", broj 19/14 i 95/18.

²⁰ "Službeni glasnik BiH - Međunarodni ugovori", broj 19/13

mjera, bez odlaganja će poduzeti potrebne mjere i radnje radi zaštite zdravlja i sigurnosti žrtve nasilja, a o poduzetim aktivnostima će obavijestiti voditelja mjere ili osobu koja ga zamjenjuje. Policijski službenik će u slučaju naprijed navedenih okolnosti, radi zaštite zdravlja i sigurnosti žrtve nasilja, istu privremeno smjestiti u sigurnu kuću uz njen pristanak, o čemu policijski službenik sačinjava zapisnik koji sam potpisuje i koji dostavlja voditelju mjere. Policijski službenik zapisnik sačinjava i u slučaju kada žrtva nasilja odbije prijedlog za privremeni smještaj u sigurnu kuću. Voditelj mjere dužan je u roku od 24 sata od privremenog smještaja žrtve nasilja u sigurnu kuću o tome pismeno obavijestiti nadležni organ starateljstva. Policijski službenik može, ako ocijeni da je to neophodno, lišiti slobode počinitelja nasilja koji bude zatečen u kršenju zaštitne mjere ili za kojega postoji osnovana sumnja da je prekršio zaštitnu mjeru i zadržati ga do 12 sati u policijskoj upravi ili policijskoj stanici, i u tom roku obavezno podnijeti zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv tog počinitelja. Smisao i cilj načela efikasnosti je da organ koji vodi postupak ima dobru organizaciju rada na rješavanju predmeta, koja će omogućiti strankama da im se “brzo, potpuno i kvalitetno” rješavaju zahtjevi za ostvarivanje određenih prava.²¹

Sa aspekta efikasnosti zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici, posebno ističemo sljedeće prednosti propisane Zakonom o zaštiti nasilja u porodici:

- hitnost postupanja nadležnih organa u slučaju nasilja u porodici, što je sa aspekta efikasnosti značajno i pozitivno da se na efikasan i ekonomičan način bez posebnih i dodatnih troškova žrtva nasilja zaštiti od nasilnog ponašanja,
- žrtva nasilja u ovim postupcima, a s obzirom na prirodu stvari koje Zakon o zaštiti od nasilja u porodici regulira, aktivno učestvuje i u veoma kratkim rokovima se od strane nadležnih organa donosi odluka i sprječava se nastanak štete za žrtvu nasilja.
- efikasnost izricanja zaštitnih mjera sa aspekta žrtve nasilja ogleda se u tome da u slučaju vođenja drugih postupaka, prvenstveno krivičnog postupka, učešće žrtve nasilja predstavlja daljnju traumu, dugotrajnost postupka, dodatne izdatke i troškove koji traju znatno duže i predstavljaju dodatne izdatke i troškove za žrtvu nasilja.

Kada je u pitanju primjena Zakona o zaštiti nasilja u porodici od strane nadležnih organa, navedenim zakonom su jasno i precizno propisana ovlaštenja i obaveze postupanja učesnika za provođenje zaštitnih mjera za počinitelje nasilja u porodici: općinski sud - prekršajno odjeljenje suda, policija iz uprave policije ili policijske stanice kantonalnog ministarstva, centar za socijalni rad i druge institucije nadležne za socijalnu i zdravstvenu zaštitu.

Sa aspekta efikasnosti bitno je istaći obavezu organa i institucija da su dužni ostvarivati međusobnu saradnju i zajedničko djelovanje i vršiti koordinirano djelovanje u postupku pokretanja zaštite žrtve nasilja i provođenja zaštitnih mjera za počinitelje nasilja u porodici u odnosu na pitanja iz svoje nadležnosti. Na ovakav način

²¹ Krijan, P. (2002). Komentar Zakona o upravanom postupku Federacije Bosne i Hercegovine sa sudskom praksom. Sarajevo, str. 33

obavezom koja je propisana Zakonom o zaštiti nasilja u porodici i Pravilnikom o provođenju zaštitnih mjera iz nadležnosti policije („Službene novine Federacije BiH“, br. 19/14 i 95/18) ostvaruju se principi ekonomičnosti i efikasnosti na način da su naprijed navedeni organi u skladu sa naprijed navedenim propisima dužni koordinirati.

Prednost ovakvog koordiniranog postupanja ogleda se u tome da se za saradnju, a koja je nužna u ovim postupcima, svih navedenih organa i institucija postiže cilj i svrha Zakona o zaštiti nasilja u porodici i nije potrebna dodatna posebna formalizirana komunikacija kao što je u slučaju sa drugim postupcima.

Radnje koje poduzima policijski službenik po zaprimljenoj prijavi o nasilju u porodici i provođenju izrečenih zaštitnih mjera ne smiju biti diskriminirajuće po bilo kojem osnovu utvrđenom Zakonom o zabrani diskriminacije.²²

Sa aspekta organa unutarnjih poslova odnosno policijskih službenika koji direktno učestvuju u ovom postupku, način postupanja i hitnost u postupanju kako je ranije navedeno u ovom radu predstavljaju efikasan način rješavanja problema slučajeva nasilja u porodici iz sljedećih razloga:

- radnje koje poduzima policijski službenik, a koji je prvi kontakt sa kojim žrtva ostvaruje komunikaciju u ovom postupku, na način da je policijski službenik po zaprimljenoj prijavi obavezan za svaki prijavljeni slučaj nasilja u porodici podnijeti zahtjev za izricanje zaštitne mjere nadležnom sudu u roku od 12 sati od saznanja za radnje nasilja. Na ovakav način policijski službenici u hitnim rokovima postupaju i to na način da se ne provode posebni ili dodatni postupci u ovakvim slučajevima a što je rezultat prirode postupka koji se vodi i značaja da se zaštiti žrtva koja trpi nasilje u porodici.
- s obzirom na kratke rokove policijski službenici sa jedne strane dužni su da hitno postupaju na naprijed navedeni način a sa druge strane nije ni ostavljena mogućnost nastanka dodatnih troškova zbog prirode i hitnosti postupka s obzirom da se radi o zaštiti života i zdravlja osobe koja je žrtva nasilja u porodici.

Kada je u pitanju postupanje nadležnog suda, sa aspekta efikasnosti postupanja nadležnih organa bitno je istaknuti sljedeće:

- sudije imaju ključnu ulogu u sankcioniranju počinitelja, a dokazi pokazuju da jasan i dosljedan odgovor krivičnog sistema ima efekat preventivnog djelovanja. Dakle, počinitelji se moraju suočiti s brzim i sigurnim posljedicama svojih djela.²³
- ističemo da je nadležni sud dužan u roku od 12 sati od prijema zahtjeva za izricanje zaštitne mjere postupiti prema zahtjevu i donijeti rješenje,
- nadležni sud dužan je u roku od sedam dana od prijema zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera osigurati mišljenje vještaka, ukoliko je neophodno, te postupiti prema zahtjevu i donijeti rješenje,
- ukoliko nadležni sud zahtijeva da se nasilna osoba izvede pred sud, može tu osobu pozvati putem nadležne policijske uprave,

²² "Službeni glasnik BiH" broj 59/09 - vjera, nacionalnost, rasa, spol, zaposlenje, socijalno stanje, pripadnost grupi i dr.

²³ Klein, I., 'Practical Implications of Current Domestic Violence Research', str. 52-53.

- prilikom izricanja zaštitne mjere nadležni sud nije ograničen posebnim formalnim dokaznim pravilima radi utvrđivanja činjenica o izvršenju radnji nasilja, kao i posljedicama koje su nastupile.

Imajući u vidu naprijed navedeno, nesporna je činjenica da sud u hitnim rokovima donosi odluku o izricanju zaštitnih mjera. Na naprijed navedeni način sud postupka ekonomično i efikasno a što sa aspekta organa ali i aspekta žrtve nasilja u porodici predstavlja efikasan i djelotvoran sistem zaštite žrtve od daljnjeg nasilja.

Također, vrlo bitno je istaknuti da prilikom izricanja zaštitnih mjera nadležni sud nije ograničen posebnim formalnim dokaznim pravilima radi utvrđivanja činjenica o izvršenju radnji nasilja kao i posljedicama koje su nastupile. Na ovakav način, kada sud postupka u skladu sa Zakonom o zaštiti nasilja u porodici, ostvaruje se svrha vođenja postupka tj. da se na najefikasniji, najekonomičniji i najdjelotvorniji način zaštiti žrtva nasilja u porodici, ali i vođenja krivičnog postupka koji je za sud, druge organe i žrtvu dugotrajan i kompleksan, za razliku od postupka propisanog Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.

Kada je u pitanju vođenje postupka izricanja zaštitnih mjera navedeno nesporno predstavlja efikasan postupak kojim se vrši ušteda svih resursa nadležnih organa koji učestvuju u postupku i sprječava se nastupanje daljnjih štetnih posljedica za žrtvu, druge osobe i društvo. Također, preventivnim djelovanjem, na način kako je to propisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, postiže se svrha zakona ali i nastupanja štetnih posljedica koje onda prouzrokuju vođenje većeg broja postupaka od strane većeg broja drugih organa i vođenja krivičnog sudskog postupka koji predstavlja znatno veće troškove i angažovanje dodatnih resursa svih organa kao i suda koji vodi taj postupak.

3. STATISTIČKI PRIKAZ PROVOĐENJA POSTUPKA IZRICANJA ZAŠTITNIH MJERA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI U FEDERACIJI BIH

Kako bi se dobio sveobuhvatan uvid u situaciju vezanu za postupke zaštite od nasilja u porodici i primjenu izrečenih zaštitnih mjera, u nastavku se pruža sažeti pregled trenutnog stanja. Nasilje u porodici nesrazmjerno pogađa žene, što ukazuje na društvene okolnosti koje dovode žene u situaciju da budu pod rizikom od nasilja u porodici. S tim u vezi, 20,4% žena je iskusilo nasilje tokom života, za razliku od 7% muškaraca. Žene imaju veću šansu da budu povrijeđene kao rezultat nasilja, te deset puta veću šansu da budu ubijene kao rezultat nasilja nego muškarci (32,7% u odnosu na 3,1%). Istraživanje o uticaju primjene zaštitnih mjera je pokazalo da su nasilnici u 51,08% slučajeva bračni partneri, u 10,3% slučajeva bivši bračni partneri, u 16,26% slučajeva počinitelj je sin, u 6,5% slučajeva otac, u 2,72% slučajeva brat, ali su u određenoj mjeri počinitelji su unuke i unuci.²⁴

²⁴ Hrnčić, Z., Bećirović, F. (2021). Kvalitativna Analiza relevantnog zakonodavstva u oba entiteta o sprječavanju i zaštiti od rodno zasnovanog nasilja.

Tabela 1: Podaci o zaštitnim mjerama prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici*²⁵

Godina	Broj izrečenih zaštitnih mjera						Osobe kojima se izriču zaštitne mjere				Osobe koje se štite zaštitnim mjerama		
	a*	b*	c*	d*	e*	f*	muškarci	žene	dječaci	djevojčice	muškarci	žene	dječaci
2018.	37	151	197	62	31	2	304	19			52	304	30
	480						323				418		
2019.	15	216	209	60	18		299	20	1	0	29	116	2
	518						320				153		
2020.	19	201	39	7	29		324	17			26	113	4
	545						341				148		

*a** - Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor;

*b** - Zabrana približavanja žrtvi nasilja;

*c** - Zabrana uznemiravanja i uhođenja osobe izložene nasilju;

*d** Obavezan psihosocijalni tretman

*e** - Obavezno liječenje od ovisnosti;

*f** - Privremeno lišenje slobode i zadržavanje

Na osnovu podataka iz tabelarnog prikaza za vremenski period od 2018.-2020. godine možemo konstatirati da je broj izrečenih zaštitnih mjera u 2018. godini iznosio 480, u 2019. godini 518 i u 2020 godini 545.

Na osnovu raspoloživih podataka, može se utvrditi da je u predmetnom periodu došlo do povećanja broja izrečenih zaštitnih mjera odnosno predmetno možemo posmatrati sa sociološkog i psihološkog aspekta i konstatirati da je u društvu povećan broj učinjenja djela nasilja u porodici. Kada analiziramo vrstu izrečenih mjera, bitno je istaknuti da se najveći broj izrečenih mjera odnosi na mjeru „Zabrana približavanja žrtvi nasilja“, a najmanji broj izrečenih mjera se odnosi na mjeru „Privremeno lišenje slobode i zadržavanje.“

Uzroci za ovakvo stanje u društvu mogu biti višestruki, što treba biti predmet naučnog multidisciplinarnog pristupa što i sama priroda Zakona o zaštiti u porodici propisuje. Obaveza sudjelovanja više organa koji u svojoj nadležnosti obavljaju poslove različite prirode kao što su npr. organ starateljstva, policija i nevladine organizacije, odslikava kompleksnost društvenih odnosa odnosno problema u društvu koje regulira Zakon o zaštiti od nasilja u porodici. Potrebno je preventivno djelovanje nadležnih organa u saradnji sa

²⁵ Vlada Federacije BiH: Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027.

nevladinim organizacijama na promociji značaja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici kao i educiranjem građana o postupku i načinu zaštite u slučaju nasilja u porodici.

Slučajevi nasilja u porodici su jako specifični i kompleksni postupci koji iziskuju stručnost i kompetentnost sudionika u postupku te je potrebna kontinuirana obuka u cilju preventivnog djelovanja ali i stručnog osposobljavanja i usavršavanja osoba koje su direktni učesnici u postupcima slučajeva nasilja u porodici.

4. ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina, zajedno sa svojim entitetima, obavezna je, prema domaćim i međunarodnim pravnim aktima, poduzeti sve potrebne mjere kako bi spriječila nasilje u porodici, pružila maksimalnu zaštitu žrtvama i primjereno sankcionirala počinitelje, uz uspostavljanje programa za rad s osobama koje čine nasilje. Ratifikacijom Istanbulske konvencije – Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – Bosna i Hercegovina se obavezala osigurati uvjete za prevenciju nasilja, provođenje istraga, kažnjavanje počinitelja i reparaciju za žrtve nasilja.

Cilj ove analize je izrada preporuka koje će doprinjeti unapređenju i efikasnijem provođenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Fokus analize je na ključnim aspektima primjene zakonskih mjera prema počiniteljima nasilja u porodici u Federaciji Bosne i Hercegovine, sa posebnim osvrtom na izazove u praksi i mogućnosti za poboljšanje institucionalnog odgovora.

1. Sa ciljem suzbijanja nasilja u porodici neophodno je sistemsko sveobuhvatno djelovanje kroz multisektorski odgovor koji zahtjeva saradnju centara za socijalni rad, pravosuđa i nevladinih organizacija.
2. Prijavljeni slučajevi nasilja zahtijevaju pravovremen i odgovarajući društveni odgovor, kako bi se zaštitile žrtve nasilja, a počinitelji sankcionirali i na taj način, također, preveniralo buduće nasilje.
3. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji je u primjeni posljednjih nekoliko godina, zahtjeva unapređenje njegove implementacije kroz intenziviranje edukacije stručnjaka koji rade u ovoj oblasti. Cilj ovih aktivnosti je osiguranje efikasnije primjene zakonskih mjera, pružanje adekvatne podrške i zaštite žrtvama nasilja, te obavezno uključivanje počinitelja u psihosocijalni tretman i/ili programe liječenja od ovisnosti, kada je to potrebno.
4. Poboljšanje sistema podrške žrtvama nasilja, uključujući jačanje kapaciteta sigurnih kuća, poboljšanje dostupnosti pravne i psihosocijalne pomoći te uvođenje programa koji pružaju kontinuiranu podršku žrtvama, poput ekonomskog osnaživanja i reintegracije u društvo.
5. Edukovati građane o načinima prijavljivanja nasilja i pružiti informacije o relevantnim institucijama koje mogu pomoći.
6. Osnažiti saradnju između institucija, policije, nevladinih organizacija i medija u cilju efikasnije zaštite žrtava.
7. Neophodne su specijalističke, kontinuirane obuke policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici, od momenta prijavljenog događaja i dolaska na adresu do okončanja postupka.

LITERATURA

1. Evropski sud za ljudska prava, Airey protiv Irske, 9. oktobar 1979. godine, 32 Eur Ct HR Ser A (1979.): [1979.]
2. Evropski sud za ljudska prava, Opuz protiv Turske, 9. juni 2009. godine, aplikacija br. 33401/02;
3. Helsinški parlament građana Banjaluka: Pojam i primjena zaštitnih mjera za zaštitu žrtava nasilja u porodici i porodičnoj zajednici.
4. Hrnčić, Z., Bećirović, F. (2021). Kvalitativna Analiza relevantnog zakonodavstva u oba entiteta o sprečavanju i zaštiti od rodnozasnovanog nasilja
5. Klein, R. (2008). Practical Implications of Current Domestic Violence Research.
6. Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija („Službeni glasnik BiH“, broj 19/13).
7. Krijan, P. (2002). *Komentar Zakona o upravanom postupku Federacije Bosne i Hercegovine sa sudskom praksom*. Sarajevo
8. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).
9. Lee, K., Koking, Đ. (2003). *Metodologija izrade naučnog teksta*. Podgorica: CID
10. Lilić, S. (2011). *Evropsko upravno pravo*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
11. Lilić, S. (2014). *Upravno pravo i Upravno procesno pravo*. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
12. Nikolajev, A. (2020). *Uvod u ekonomsku analizu prava s teorijskim konceptima i ekonomskim principima u pravu*. Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
13. Petrović, B., Ferhatović, A., Jovašević, D. (2024). *Krivično pravo Opći dio*. Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
14. Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, br. 35/05, 41/05)
15. Pravilnik o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelaca nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 63/17)
16. Pravilnik o načinu i mjestu provođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti o alkoholu, opojnim drogama ili drugim psihotropnim supstancama počinitelaca nasilja u porodici policije („Službene novine Federacije BiH“, broj 99/15).
17. Pravilnik o provođenju zaštitnih mjera iz nadležnosti policije („Službene novine Federacije BiH“, br. 19/14 i 95/18).
18. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije o izrečenim zaštitnim mjerama osobama koje su štice zaštitnom mjerom i o nasilnim osobama kojima su izrečene zaštitne mjere u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 95/13).
19. Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2021-2027. Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine, Vlada.

20. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), „Definicija i vrste nasilja u porodici“ u <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/> pristupljeno: 15.11.2024.
21. Tomić, Z. (2008). *Krivično pravo Opći dio*. Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
22. Traljić, N., Bubić, S. (2001). *Porodično pravo*. Sarajevo: Magistrat.
23. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13 i 59/14).
24. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH - prečišćeni tekst („Službene novine BiH“, br. 32/10)
25. Zakon o zabrani diskriminacije BiH („Službene novine BiH“, br. 59/09 i 66/16).
26. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 20/13 i 75/21).

Borislav Petrović, LL.D., academic professor emeritus

Faculty of Law, University of Sarajevo

Sanin Čolić, LL.M., professor

EFFECTIVENESS OF PROTECTIVE MEASURES IN CASES OF DOMESTIC VIOLENCE

Abstract: In Bosnia and Herzegovina, as in many other countries, domestic violence is treated through legal and institutional mechanisms in order to ensure the protection of victims and sanction perpetrators. That this is a serious problem is also shown by statistical data showing that 47% of women in Bosnia and Herzegovina have experienced some form of violence during their lives, while 12% of respondents have experienced domestic violence in the last year. Protection of victims of domestic violence is very important and should be a priority for all relevant institutions and organizations. The police are part of the formal system responsible for the investigation and prosecution of cases of domestic violence, which are reported to the relevant institutions and which constitute criminal offenses under national legislation. The subject of this research paper is the efficiency of police work in combating domestic violence and the analysis of the application of protective measures. Through the work, we will process the actions of police officers following reports of domestic violence, the submission of requests for the imposition of protective measures and the implementation of protective measures, including the assessment of the victim's vulnerability. The ultimate goal of this research is to determine whether and in what way prescribed protective measures in accordance with the Lex specialis Law on protection against domestic violence affect the perpetrators of criminal acts, that is, how and in what way they protect the victim. In the end, we want to determine whether the protective measures are effective, whether the sanction in cases of violation of the protective measures imposed by the court is adequate or whether they need to be changed, modified and further upgraded.

Keywords: Domestic violence, protective measures, police officers, victim vulnerability assessment, safe houses, multisectoral response.